
מספרות המחקר תשמ"ה—תשמ"ו (1985)
Zion / ציון, Vol. (תשמ"ו) ב' (נא), חוברת ב', pp. 251-256

Published by: [Historical Society of Israel/](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70039609>

Accessed: 05/12/2011 14:12

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel/ is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion /*.

<http://www.jstor.org>

מספרות המחקר תשמ"ה-תשמ"ו (1985)

הישראלית במלאת חמש שנים לפטירת המחבר. המאמרים נחלקים לשלוש סוגיות מרכזיות: מהות הכתיבה ההיסטורית, העת העתיקה (כרך א), וימי הביניים (כרך ב). בסוף כל כרך מפתח ומראי מקומות לפרסום הראשון של המאמרים.

נורית גוברין, 'מאורע ברנר', המאבק על חופש הביטוי (תרע"א-תרע"ג). ירושלים, יד יצחק בן-צבי, תשמ"ה. ע' 216, ביבל', מפתח.

מאמרו של חיים ברנר על תופעת המרת הדת המתרבה אצל צעירי רוסיה, שהתפרסם ב'הפועל הצעיר' בראשית שנת תרע"א, עמד במוקד פולמוס שהסעיר את דעת הקהל היהודית. בוויכוח נטלו חלק עשרות משתתפים. הוא התנהל מעל גבי כתבי עת יהודיים בעברית, יידיש ורוסית במשך כשנתיים, ושיקף את ההתחבטות בשאלת גיבוש זהות יהודית לאומית ומקומה של הדת בחיים היהודיים. ספרה של נ' גוברין עוקב אחר השתלשלות הוויכוח לפרטיו ועומד על משמעותו ותוצאותיו. בספר מבהר מקורות מדברי המתווכחים, וכן רשימה כרונולוגית של מסכת הוויכוח ותרשימים גרפיים שלו. בפתח החיבור ניסיון לטיפולוגיה של פולמוס, שלביו וסימניו המובהקים.

יעקב גולדברג, המומרים במלכות פולין-ליטא,

מרדכי אליאב, בחסות ממלכת אוסטריה, מבחר תעודות מארכיון הקונסוליה האוסטרית בירושלים, 1849-1917. ירושלים, יד יצחק בן-צבי, תשמ"ו. ע' 497, נספחים, ביבל', מפתח.

ארכיוני הקונסוליות הזרות שהוקמו בארץ ישראל על ידי מעצמות אירופה מספקים מקורות היסטוריים בעלי ערך רב לתולדות הארץ מאמצע המאה ה'ט ועד קץ השלטון העות'מאני. בספר שלפנינו מבחר של למעלה מ-400 ממצאים תעודות, שלוקטו מגנזי הקונסוליה האוסטרית ומחטיבות שונות של הארכיון הממלכתי בווינה. התעודות שופכות אור על היישוב היהודי בעיקר בין השנים 1849-1917. במבוא סוקר מ' אליאב את מערכת הקשרים בין אוסטריה לבין הממלכה העות'מאנית, את המעורבות האוסטרית בארץ ישראל ואת פעילות הקונסוליה ויחסיה עם היישוב היהודי. לכל אחת מהתעודות מבוא קצר והערות.

יצחק בער, מחקרים ומסות בתולדות עם ישראל, א-ב, ירושלים, החברה ההיסטורית הישראלית, תשמ"ו. ע' 477, 453, מפתח.

מעשה כינוס זה כולל למעלה משלושים מאמרים עבריים פרי מחקריו של פרופ' יצחק בער. המאמרים שהיו מפורסמים בכתבי-עת שונים רוכזו ופורסמו (רובם בצילום) בשני כרכים על ידי החברה ההיסטורית

ההיסטוריה של ארץ ישראל, התקופה הרומית-ביזנטית, תקופת המשנה והתלמוד והשלטון הביזנטי (70-640). כרך חמישי, עורך: מ"ד הר. ירושלים, כתר ויד יצחק בן-צבי, 1985. 442 ע', ביבל', מפתח, איורים.

כרך חמישי של סדרת הספרים: ההיסטוריה של ארץ ישראל, המקיף את התקופה שבין חורבן הבית השני לכיבוש המוסלמי של הארץ. בכרך שלושה חלקים: הראשון דן בהיסטוריה המדינית והמינהלית ממרד בר-כוכב ועד לחלוקת האימפריה הרומית (135-395); השני עוסק בהיסטוריה החברתית-כלכלית והתרבותית-דתית בשנים 70-395, והשלישי מתאר את תולדות הארץ ותושביה מהיבטים שונים בתקופת השלטון הביזנטי (395-640). שני החלקים הראשונים חוברו על ידי מ"ד הר וא' אופנהיימר, והחלק השלישי על ידי ירון דן ז"ל. הספר מלווה במפות, איורים וצילומים ובסופו ביבליוגרפיה על פי נושאים.

אורה לימור, ויכוח מאיורקה 1286, מהדורה ביקורתית ומבוא. כרך א: מבוא, כרך ב: מהדורה ביקורתית. ירושלים, האוניברסיטה העברית, תשמ"ה. XVII, 250, כה, 118 ע'.

חיבור לאטיני אנונימי מתאר פולמוס יהודי-נוצרי שנערך במאיורקה בשנת 1286 בין סוחר גנואזי למספר יהודים. בספר שלפנינו מהדורה ביקורתית על פי כתבי היד, ומבוא שמטרתו לקבוע את הוויכוח במסגרת ההיסטורית, להשוותו לפולמוסים נוצריים-יהודיים אחרים בני הזמן ולדון בשיטות הטיעון והשכנוע של המתווכח הנוצרי.

ירושלים, מרכז זלמן שזר, תשמ"ו. VIII, 111, ע', מפתח.

מחקר זה מתאר את תופעת המרת הדת בממלכת פולין-ליטא במאות הט"ז-ה"ח. י' גולדברג עומד על המניעים השונים להמרה, סוקר את הפעילות המיסיונרית ומתאר את תהליכי ההשתלבות של המומרים בשכבות השונות של החברה הפולנית. בנספחים לספר שש תעודות מובאות במקורן הפולני ובצירוף התוכן בעברית. הספר יצא לאור במסגרת פרסומי המרכז לחקר תולדות יהודי פולין ותרבותם.

אלון גל, דוד בן-גוריון – לקראת מדינה יהודית, ההערכות המדיניות נוכח הספר הלבן ופרוץ מלחמת העולם השנייה 1938-1941. קריית שדה בוקר, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, 1985. 278, XVII ע', מפתח, ביבל'.

בתקופה שבין סתיו 1938 לאביב 1941 עברו התנועה הציונית והעם היהודי תמורות רבות ובהן נסיגת בריטניה ממחויבותה למפעל הציוני והחרפת מצבם של היהודים באירופה. מחקרו של א' גל מנסה לבחון את הצעותיו של בן-גוריון, יו"ר הנהלת הסוכנות היהודית, להיערכות מדינית חדשה לנוכח הנסיבות החדשות. בין הכיוונים המדיניים החדשים שהציע: שינוי מדיניות החוץ תוך הכרת חשיבותה של ארצות-הברית וחשיבותה הפוליטית של יהדותה, ותמיכה קיצונית בעלייה לארץ ישראל בכל הדרכים. בנספחים לספר מובאות תעודות, ברובן של בן-גוריון עצמו, שעניינן הצגת עמדותיו הציוניות-הפוליטיות בשנים הללו.

חבורת שישית מסדרת 'עידן', מוקדשת לתולדות היישוב היהודי בנגב מאז שנת 1900, שבה הונח היסוד לכאר שבע כעיר מחוז הנגב על ידי התורכים, ועד לשנת 1960. בחבורת מאמרים היסטוריים וגיאוגרפיים מסכמים וכן קטעי זיכרונות ותעודות. מטרת החומר המגוון המובא כאן לתאר את הנגב מזוויות שונות, כגון השלטון הבריטי בנגב, היישובים במלחמת העצמאות, תכנון הנגב והקמת עיירות הפיתוח, החקלאות והתעשייה, ועוד. בחבורת משולבות תמונות רבות ומצורפים לה תאריכון וביבליוגרפיה מוערת.

ספר חיי יהודה, לר' יהודה אריה ממדינא איש ויניציאה. ההדיר: דניאל קארפי. תל-אביב, אוניברסיטת תל-אביב, תשמ"ה. 124 ע', מפתח.

כתבים אוטוביוגרפיים נדירים מאוד בספרות ישראל שלפני הדורות האחרונים, ומכאן חשיבותה של אוטוביוגרפיה של ר' יהודה אריה ממדינא, מדמויותיה הבולטות של יהדות איטליה בשלהי תקופת הרינוסאנס. בחיבור נפרשת מסכת חייו של סופר פורה ואדם בעל אישיות מורכבת, המתלבט עם עצמו, עם משפחתו ועם סביבתו ומוסר על כך דיווח מפורט כמעט ללא כחל ושרק. בספר משתקף גם הווי החיים היהודי-איטלקי של התקופה. לפנינו מהדורה ביקורתית שהכין ד' קארפי על פי כתב יד המצוי בספריית אמברוזיאנה במילאנו, והיא כוללת הערות מפורטות ומפתח שמות.

רות פירר, סוכני של החינוך הציוני, תל-אביב, אורנים / אוניברסיטת חיפה, הקיבוץ המאוחד וספריית הפועלים, תשמ"ה. 228 ע', ביבלי.

החוקרת מגיעה למסקנה שמדובר בויכוח של סוחר בקונטקסט העיר האיטלקית, שלא כמו חיבורי פולמוס אחרים מן המאה הי"ג שמקורם בחוגי הכנסייה. הספר יצא לאור במסגרת פרסומי המדרשה ללימודים מתקדמים באוניברסיטה העברית ומצורפים לו ביבליוגרפיה ותקציר אנגלי.

יצחק מינרבי, הוואתיקאן, ארץ הקודש והציונות 1895–1925. ירושלים, יד יצחק בן-צבי, תשמ"ו. 256 ע', ביבלי, מפתח.

מחקר זה בוחן את מדיניות הוואתיקאן כלפי הציונות כתנועה מדינית מימי פעילותו של הרצל ועד לאחר אישור המאנדאט על ארץ ישראל. סקירה מפורטת זו, המבוססת על מסמכים ארכיוניים מגוונים, פותחת בתיאור ובניתוח של מערכת היחסים בין הוואתיקאן למעצמות שפעלו בארץ ישראל ושל הניסיונות להגן על האינטרסים של הכנסייה וזכויות הקתולים בארץ הקודש על רקע אירועי התקופה ובמיוחד הכיבוש הבריטי והצהרת בלפור. תוך שהוא שוקל זה כנגד זה את המניעים התיאולוגיים מול המניעים הפוליטיים שעמדו מאחורי ההתייחסות השלילית של הוואתיקאן לציונות המדינית, מגיע "מינרבי למסקנה שלצד הנסיבות הפוליטיות, השפעת המאבק הערבי ואף הצעות האנטישמיות, היה השיקול התיאולוגי דומיננטי. דגש מושם בספר על ניסיונותיהם של מנהיגים ציוניים לקבל את תמיכת האפיפיור בציונות.

מרדכי נאור (עורך), ישוב הנגב, 1900–1960, ירושלים, יד יצחק בן-צבי, תשמ"ו. 268 ע', ביבלי.

ובכך לתרום לשינוי 'הדגם הקלאסי' של האנוסים.

מנחם שלח, חשבון דמים, הצלת יהודי קרואטיה על-ידי האיטלקים 1941–1943. תל-אביב, מור-שן וספרית הפועלים, תשמ"ו. 188 ע', מפתח.

מטרתו של מחקר זה לתעד את הפעולות שנעשו להצלת יהודי יגוסלביה על ידי הממשל האיטלקי בשנים 1941–1943. מ' שלח מוסר את פרטי השיקולים שהנחו פקידים ואנשי צבא איטלקים שלא להיענות ללחצייהם של הגרמנים, ומתאר מה היו הטכסיסים שנקטו בכדי לעכב מסירת יהודים לידיהם; כל זאת תוך הסתמכות על מקורות ארכיוניים, ובהם ארכיון הצבא האיטלקי ברומא וארכיון הצבא היגוסלבי בבבלגראד. לפי מסקנת המחבר יש להבין את מאמצי ההצלה האיטלקים בדבקות בנורמות מוסריות הקשורה לאינטרסים פוליטיים ולאירועים בקרואטיה.

הילדה שצברגר, המסורת בארץ ישראל בתקופת המנדט, רמת גן, אוניברסיטת בר אילן, תשמ"ה. 186 ע', ביבל'.

בספר נעשה ניסיון לבחון את מידת ההתאמה שבין העמדות העקרוניות והפעולות המעשיות של תנועות המחתרת – ההגנה, האצ"ל והלח"י – לבין המסורת היהודית. בחלקו הראשון ניתוח הפרשנות שניתנה על ידי המחתרות להיבטים הפוליטיים של המסורת היהודית והמיתוסים ההיסטוריים שנוצלו לשם מתן לגיטימציה למאבקן. בחלק השני נסקרות הדעות השונות בציבור הדתי כלפי

המחקר מוקדש לניתוחם של כמאה וחמישים ספרי לימוד לתולדות עם ישראל שנכתבו בין השנים 1900–1984. מתוך הנחה שספרי הלימוד משמשים גם להקניית עמדות ציוניות, נבדקה בספר זה התפתחותם של שני ערכים ציוניים: הציונות כגילום שאיפה לקיבוץ גלויות והקמת בית לאומי לכל העם היהודי בארץ ישראל, והציווי להגשמה אישית-חלוצית. הספר עוקב אחר דרכי הצגת מוטיבים שונים בספרי הלימוד, כגון: אנטישמיות, שואה, יחסי יהודים ואומות העולם, זכויות הערבים, המיתוס החלוצי, ועוד. בראש הספר מבוא מיתודולוגי לחקר ספרי לימוד.

מינה רוזן, בנימין אבנדאנה, נדודיו והרפתקאותיו באיטליה ובליבאנט כפי שסופרו על-ידי הנזיר פרנצ'סקו דה סרינו, קוים לדמות המהגרים מחצי האי האיברי בארצות הים התיכון בסוף המאה ה-16 ותחילת המאה ה-17. תל-אביב, בית-הספר למדעי היהדות, אוניברסיטת תל-אביב, תשמ"ה. 113 ע', ביבל', מפתח'.

הספר מביא בתרגום עברי קטעים מהכרוניקה של המיסדר הפראנציסקאני בארץ הקדושה ובליבאנט, שנכתבה על ידי הנזיר פרנצ'סקו דה סרינו ועוסקת בשנים 1637–1648. בקטעים אלה מסופר על גורלו של בן למשפחת אנוסים שהיגרה לדרום צרפת. במבוא לספר נעשה ניסיון לעקוב אחר מסלול נדודיו ולבטי הזוהר שלו על רקע קהילות האנוסים בצרפת ובאיטליה וקהילות המגורשים באימפריה העות'מאנית. בדמותו של בנימין אבנדאנה מבקשת מ' רוזן להציג אנוס לשעבר שהוא אדם פשוט ולא מדינאי, גביר או אקדמאי כאנוסים ידועים אחרים,

שהושמעו בכנס שנערך על ידי הקהילה הריפורמית בפיטסבורג בשנת 1985 לציון מאה שנה לגיבוש 'מצע פייטסבורג' (1885) של התנועה הריפורמית האמריקאית. כל המאמרים מוקדשים לבחינת היבטים שונים של המצע, כגון: השוואתו לתקדימיה האירופאיים של הריפורמה, התיאולוגיה הבאה בו לידי ביטוי, השפעתו על תיקון ההלכה ולימוד התנ"ך. לקובץ מצורף הפרוטוקול של מהלך ועידת פייטסבורג המפורט את דעות המשתתפים.

המחתרות. המחברת מגיעה למסקנה, כי במסורת ראו המחברות משמעות פוליטית בלבד ללא גישה דתית, וכי הציבור הדתי לא הציג ביחסו אליהן הגות פוליטית אלטרנטיבית המבוססת על ההלכה. הוא קבע את עמדתו בעיקר על סמך שיקולים מעשיים. בנספחים מובאים שבעה מקורות שבהם יש התייחסות לפרשנות ההיסטוריה ולמסורת היהודית בהקשר לפעילות המחברות.

Magdalena Opalski, *The Jewish Tavern-Keeper and his Tavern in Nineteenth-Century Polish Literature*, Jerusalem, The Zalman Shazar Centre, 1986. 109 pp., bibl., index

Herman Dicker, *Creativity, Holocaust, Reconstruction, Jewish Life in Wuertemberg, Past and Present*. New-York, Sepher – Herman Press, 1984, xxii, 234 pp., bibl. index

במחקרה של מ' אופלסקי נבחנת דמותו של הפונדקאי היהודי בספרות הפולנית, בהסתמך על למעלה ממאה ועשרים יצירות ספרותיות, רומנים ומחזות, שחוברו בפולין בין השנים 1820–1905. לאחר הצגת האופיונים של הסטיריאופ, שבו נידונים יסודות דמונולוגיים לצד השפעת הפונקציות החברתיות-כלכליות שמילא הפונדק-בית המרוז בעבור האיכרים והאצילים, נסקרת מסכת גלגוליה של הדמות הספרותית בנסיבות היסטוריות משתנות (כגון לאחר המרד הפולני בשנת 1863) ובחילופי הזרמים הספרותיים. בפרק האחרון נבחנת תפיסת הפונדקאי כמוקד כוח בסביבה הכפרית. הספר יצא לאור בסדרת המחקרים של המרכז לחקר תולדות יהודי פולין ותרבותם.

הספר סוקר את תולדותיה של יהדות וירטמברג מראשית המאה הי"ט ועד לאחר מלחמת העולם השנייה תוך התייחסות לנושאים כגון: חינוך, רבנים, ארגון קהילתי וחיי חברה ומשפחה. במוקד הספר תיאור גורלם של היהודים שם בתקופה הנאצית – פרקים הכתובים גם כאוטוביוגרפיה של המחבר שחי בצעירותו בשטוטגרט. בחלק השני של הספר ביוגרפיות קצרות, ובנספחים טבלאות סטטיסטיות ובהן נתונים על ההגירה היהודית לאמריקה באמצע המאה הי"ט ועל ההגירה בימי השואה.

Walter Jacob (ed.), *The Pittsburgh Platform in Retrospect*, Pittsburgh, Rodef-Shalom Congregation, 1985. 124 pp.

Jehuda Reinharz, *Chaim Weizmann, The*

קובץ מאמרים המבוססים על הרצאות

ולאטינים העוסקים ביהודים וביהדות. המקורות מלווים בתרגום אנגלי ובהערות מפורטות. בכרך השלישי שני נספחים: האחד כולל טקסטים שמסיבות שונות לא הוכנסו לשני הכרכים הקודמים, והשני כולל מספר מובאות מהספרות המשפטית. כמו כן בכרך זה מפתחות לכל שלושת הכרכים. המפתחות הם למקורות ולנושאים, למילים ולביטויים יווניים.

Kenneth R. Stow, *The '1007 Anonymous' and Papal Sovereignty: Jewish Perceptions of the Papacy and Papal Policy in the High Middle Ages*. Cincinnati, Hebrew Union College, 1984. 89 pp., bibl., index.

חיבור עברי אנונימי המספר על גזירת שמד בצרפת בשנת 1007 עומד במרכזו של דיון בעמדותיהם של היהודים כלפי האפיפיורות בימי הביניים המאוחרים. ק' סטאו סוקר את צמיחתה של המדיניות האפיפיורית מן המאה ה-11, מנתח כיצד נתפסה מדיניות זו על ידי היהודים ועומד על משמעותו של החיבור האנונימי שאת זמנו הוא קובע במאה ה-12. לספר מצורף צילום כתב היד של החיבור.

Making of a Zionist Leader. New-York – Oxford, Oxford University press, 1985. 566 pp., bibl., index

ביוגרפיה רחבת היקף של חיים וייצמן, המתארת את מסלול חייו ואת פעילותו בארבעים שנותיו הראשונות, מימי נעוריו ועד ראשיתה של מלחמת העולם הראשונה. החיבור מתמקד בשני הכוחות שלדעת המחבר עיצבו את וייצמן בתקופה זו – הציונות והכימיה, ומבקש לתאר את תהליך עלייתו למעמד של מנהיגות בתנועה הציונית. לדעתו, להכרת דמותו של וייצמן לפני מלחמת העולם חשיבות רבה, משום שהשקפת עולמו הציונית ואישיותו עוצבו עוד בטרם החלה פעילותו סביב הצהרת בלפור.

Menahem Stern, *Greek and Latin Authors on Jews and Judaism*, Volume III, Appendixes and Indexes, Jerusalem, The Israel Academy of Sciences and Humanities, 1984. XIII, 159 pp.

הכרך השלישי והמשלים למפעלו של מ' שטרן, המאסף ומנתח במהדורה מדעית את המקורות ההיסטוריים של סופרים יווניים